

Wervelkrant

Gesprek met Jos De Clercq - Natlandhoeve

Landbouwbodems als zwarte doos

Landbouwbeleid na 2013 - katern

Genfrei gehen (en ggo-poster)

colofon

'Wervelkrant 09/2'
is krant 77 in het 19° Werveljaar.
Gedrukt op kringlooppapier,
met plantaardige inkt door Drukkerij Wils
op 1900 exemplaren.

Alle artikels zijn vrij van intellectuele eigendomsrechten. U mag overnemen als u de bron duidelijk vermeldt en Wervel een exemplaar van uw publicatie toestuurt.

Adres Wervel
mundoB
Edinburgstraat 26
1050 Elsene
Tel. 02/ 893.09.06
< info@wervel.be >
www.wervel.be

Verantwoordelijke uitgever :
Jonas Vanreusel

wilt u meer?

Wilt u meer weten?

U kunt de **Wervel-voorstellingsbrochure** (in het NL, E, D, F, SP) en de **Wervelfolder** (NL, E, F, PORT en SP) aanvragen op het secretariaat.

Wilt u meer lezen?

U kunt de lijst vinden op de website of aanvragen op het secretariaat.
Op www.wervel.be kunt u ook van alles nalezen, zeker ook de **zeswekelijkse voedselkrant** (u kunt erop intekenen).

U kunt ons steunen!

We roepen graag alle mensen, groepen en organisaties op om ons **maandelijks/jaarliks een bedrag** - naar eigen draagkracht - te storten.

001-2165388-36 van Wervel.
(internationaal)
IBANCode BE 46-001-2165388-36
BIC/Swift code GEBABEBB

De bijdragen gebruiken we om allerlei projecten te financieren zoals onze campagnes 'Denk globaal, eet lokaal', '(Bio)diversiteit' en 'Soja en alternatieven'.

Wervel is een **project bij Krekelsparen** van Netwerk-Vlaanderen. Het erkenningsnummer is 94/0054.

Aan wie alleen de **Wervelkranten** wil ontvangen, vragen we **minimum 16 euro** (voor organisaties minimum 25 euro), als ondersteuning voor de publicatie- en verzendkosten.

Schenken en legaten vormen een andere manier om Wervel mee te dragen. U kan Wervel in uw testament laten opnemen voor een legaat of schenking zonder dat uw erfgenamen benadeeld worden. Met een duo-legaat bespaart u op successierechten en laat u Wervel meegenieten van dat belastingvoordeel.

Contactpersonen

Aanspreekpunten provincies

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016/53 26 95	lusmussche@skynet.be
Oost- en West-Vlaanderen	Mieke Roelens	09/380 48 10	mieke.roelens@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03/664 55 02	m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Frans Beckers	089/61 17 62	frans.beckers@zutendaal.be
Brussel	Luc Vankrunkelsven	02/203 60 29	luc@wervel.be

Thema's en campagnes

landbouwbeleid & grond	Bavo Verwimp	014/26 77 34	bavo.verwimp@skynet.be
energiegewassen	Jasper Wouters		jasperwouters2000@hotmail.com
agroforestry	Jeroen Watté	02/ 203 60 29	jeroen@wervel.be
'Denk globaal, eet lokaal'			
& korte keten	Katrien Van Oost	02/203 60 29	katrien@wervel.be
zaadautonomie & gentechologie	Louis De Bruyn	015/3303 53	louis.debruyne@telenet.be
soja	Luc Vankrunkelsven	02/203 60 29	luc@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02/203 60 29	patrick@wervel.be
WTO & voedselsoevereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02/203 60 29	luc@wervel.be
Diversiteit	Patrick De Ceuster	02/203 60 29	patrick@wervel.be
Jawel!	Jan Thoelen	0472/239839	agrikoeltoera@hotmail.com

Newspeak

Wereldwijd komt er een beweging op gang om meer 'maatschappelijk verantwoord te ondernemen' (MVO). In die algemene ommekeer zit Wervel al sinds twee jaar aan tafel met de Boerenbond, de veevoedersector Bemefa, de distributiesector Fedis, enkele ngo's en andere belanghebbenden.

Vanaf de eerste vergadering ging het er over om de veevoederstromen –soja vooral – te 'verduurzamen'. Gelukkig konden we de industrie meteen dat onkiesse woordgebruik uit het hoofd praten: de grootschalige sojaproductie overzee en de import van 39 miljoen ton soja in de Europese Unie kunnen nooit 'duurzaam' genoemd worden. Het zou het toppunt van *greenwashing* zijn.

'Maatschappelijk verantwoord' dan maar! Maar wat houdt dat concreet in?

De inheemse volkeren niet langer met soja omsingelen en hun voedselbronnen vergiftigen?

Ggo-soja aanvaarden als onderdeel van *verantwoorde* productie?

Wegens de publieke opinie het Amazonewoud wat sparen, maar dan wel des te sneller de Cerrado ontbossen en vol soja zetten? Die Braziliaanse savanne is qua biodiversiteit soms belangrijker dan het tot de verbeelding sprekende Amazonegebied. Het bestrijkt 20 % van Brazilië, maar dreigt tegen 2030 volledig verdwenen te zijn.

Wervel is al 19 jaar de 'Werkgroep voor een rechtvaardige en *verantwoorde* landbouw'. De MVO-mode van de industrie houdt ons een spiegel voor: wat is voor ons nu eigenlijk al dan niet 'ver-antwoord(elijk)'?

Ondertussen probeert Boerenbond de tekenen van de tijd te verstaan. In Boer&Tuinder van 10 april 2009 schrijft de *nieuwe* voorzitter: "...Uit de consumentenenquête van VLAM bleek dat de consument in deze crisistijd vaker zelf thuis kookt, met verse producten van bij ons. De aankoop van bijvoorbeeld vers vlees en verse groenten zat in 2008 in de lift, bereide maaltijden boeren achteruit. Dat is goed voor ons, want in die bereide m!

We zijn blij dat ook BB eindelijk mee op deze kar springt, maar kan deze belangenverdediger dan ook niet mee nadenken over productiebeheersing? Sinds haar ontstaan komt Wervel op voor rechtvaardige prijzen aan de boer(in). De gezamenlijke petitieactie van 1992-1994 was daar een voorlopig hoogtepunt van. Zowel in die jaren als anno 2009 blijkt dat heel wat Europese landbouworganisaties wel voor interessante prijzen te vinden zijn, maar dat ze niet moeten weten van aanbodbeheersing. De zuivelmarkt is bijvoorbeeld een markt met exportmogelijkheden, waar de zuivelindustrie – en de koploperboeren? – graag op inzet(ten). Nochtans heeft de melkprijs juist nu een dieptepunt bereikt. Zouden 'verantwoorde' aanbodbeheersing en 'rechtvaardige' prijzen aan de boer(in) dan toch niet samenhangen?

Voor de nieuwe slogan 'Think global, eat local' feliciteerde Wervel de voorzitter.

We bezorgden hem prompt wat 'Denk globaal, eet lokaal'-campagnemateriaal. Probleem is ook hier weer de invulling van de marketingslogan: 'Vers vlees van bij ons'. Verbergt het meeste vlees in zich niet veel overzees veevoer? (*)

Ondertussen veranderde de oorspronkelijke naam 'varkensgriep' in 'Mexicaanse griep' of H1N1-virus. Dat is het briljante resultaat van de internationale vleesindustrie en zijn lobbywerk bij de Wereldgezondheidsorganisatie. De *nieuwe* naam is minder bedreigend voor de internationale vleesbelangen. Zijn *newspeak* en *greenwashing* geen synoniemen om de groeiende vleessector zo lang mogelijk te kunnen blijven verdedigen? Met een *nieuw* woord, een *nieuw* kleedje omhullen we 'verantwoord' onze gezamenlijke verantwoordelijkheden.

De redactie.

(*) Op www.wervel.be vindt u een lijst met sojavrije bedrijven in Vlaanderen.

'Denk voor jezelf'

Jos De Clercq - Natlandhoeve, Zepperen

Wervel pleit voor bedrijfseigen veevoeder, liefst zonder soja. Dat sojaverhaal kent verschillende invalshoeken. In 'De boerenstoel' laten we als vanouds de boeren zelf aan het woord. Een jaar lang vertellen vlees- en melkveehouders, kippenkwekers en varkensboeren ons hoe zij sojavrij werken, en vooral: waarom? In dit juninummer luisteren we naar Jos De Clercq, een biologische veehouder uit Zepperen die vorig jaar nog de Bio-Award won.

De boerenstoel redden, dat wilde Jos De Clercq tijdens de rumoerige boerenopstanden in de jaren '70. En eigenlijk streeft hij daar nu nog naar, als biologisch veehouder én als leraar biolandbouw aan het PIBO in Tongeren.

Natuur en landbouw op één bedrijf

Op de zandleemgrond van het Limburgse Zepperen baat Jos al ruim tien jaar een biologisch veebedrijf uit. Als boerenzoon was hij actief in de milieubeweging en ook nu vindt hij de combinatie van natuur en landbouw zo wezenlijk dat hij ze letterlijk heeft verenigd in de naam en de principes van zijn bedrijf 'De Natlandhoeve'. Op zijn bedrijf vind je houtkanten, poelen, hagen en hoogstamboomgaarden. De 40 Limousinrunderen grazen op enkele hectaren rond het huis en in een natuurgebied in de buurt. Behalve natuurgas krijgen ze bedrijfseigen granen voorgeschoteld. Soja komt er niet aan te pas.

Sojavrije Limousins

Toen Jos begon te boeren was hij al leraar en kon hij niet voortdurend op zijn bedrijf zijn. Hij koos Limousinkoeien omdat die natuurlijk kalveren. Liefst wilde hij ook zelf het voer voor zijn dieren telen.

“Ik wist dat ik eiwit kon halen uit klavers, maar in een traditionele landbouwersfamilie was klaver helemaal verdwenen uit de parate kennis. Hetzelfde gold voor luzerne. Ik heb dat moeten leren met vallen en opstaan, want wie nu met grasklaver wil beginnen kan allerhande informatie en premies krijgen. Toen ik ermee begon, waren er geen bioboeren in mijn streek. Ik kwam terecht bij Remy Schiffeleers in Alken, die op papier niet biologisch boert maar in de praktijk wel. Hij experimenteerde al jaren geleden met allerlei klavermengelingen en vertelde me heel open en eerlijk welke resultaten hij met welke klavers en in welke omstandigheden had. Hij heeft mij op heel korte tijd enorm veel kennis bijgebracht.

Maar evenwichtig voederen is niet eenvoudig. Je moet het afstemmen op je dieren. Limousins hebben niet veel krachtvoer nodig. Integendeel. De koeien vervetten makkelijk en als “de doorgang” dichtslibt, wordt ook bij Limousins het kalven moeilijker. “Je kunt je dieren natuurlijk wat uithongeren,” lacht Jos, “maar dan protesteren ze dag en nacht en slaap je niet veel. Ik had dus voer nodig waar weinig in zat, maar dat wel hun buik zou vullen. Stro eten de koeien niet graag, dus kwam ik uiteindelijk bij natuurgas uit. Het is niet alleen niet te rijk, het is het perfecte, complete voeder voor mijn dieren.

Om mijn stieren en vaarzen vet te mesten gebruikte ik een tijdje lijnzaadschilfers, een soort pellen waar nog veel olie in zit na het persen. Maar die vind je niet in biologische versie. Toen bioboeren enkele jaren geleden moesten overstappen op 100 % biovoer, heb ik de schilfers gewoon weggelaten. Ik merkte eigenlijk geen verschil.”

Europa? Boerenbedrog

Dat landbouw verbonden is met grond leerde Jos van zijn ouders. Zij hadden een extensief melkveebedrijf. Pas als er extra grond was, hield zijn vader meer dieren. Maar net zoals zijn collega's kocht zijn vader krachtvoer bij de gekende firma's. Boeren dachten er toen niet over na wat erin zat. Toch heeft Jos zelf nooit soja gebruikt. Als ik hem vraag waarom, noemt hij 'sojavrij boeren' vanzelfsprekend. “Ik gebruik voer uit eigen land. Hier wordt geen soja geteeld, dus komt er geen soja

aan te pas.” Respect voor boeren in Noord en Zuid, lokale voeding, daarover hoorde Jos jaren geleden ook toen Wervel meewerkte om Hasselt duurzamer te maken. Maar eigenlijk werd hij nog vroeger geïnspireerd.

“Ik heb als tiener de grote betogingen van de landbouwers meegemaakt in de jaren '70. De boeren braken in Brussel de kasseien op en gooiden ze door de vensters. Meerdere boeren belandden in de gevangenis. Ik zat de hele dag zenuwachtig op school, omdat ik niet mee mocht. Ik wilde toen de boerenstiel gaan redden en naar Brussel trekken zoals mijn vader.

Na de betogingen zou alles anders worden. Maar de boeren zijn toen bedrogen. Ze hebben jaren moeten betalen voor de schade en de verwachte veranderingen kwamen niet.

Toen heb ik ervaren dat je als boer alleen in Europa niets te zeggen hebt. Het enige wat je kunt doen, is zo onafhankelijk mogelijk werken. Voor mij betekent dat de autonomie van je bedrijf zo sterk mogelijk doorvoeren.”

Zelf denken, los van het systeem

De autonomie die Jos als boer nastreeft, zit ook vervat in de boodschap die hij heeft als leraar. “Toekomstige landbouwers krijgen overal een economisch verhaal te horen. Ze krijgen het advies om het goedkoopste voer op de markt te kiezen. Vandaag zijn dat cacaodoppen en morgen bietenstaartjes en overmorgen weer iets anders.

In het vak biolandbouw zeg ik mijn leerlingen dat ze voor zichzelf moeten leren denken. Doen ze dat, dan worden ze gevaarlijk voor de gangbare economie en dat vind ik een goede zaak. Als je voor jezelf denkt, kun je wel eens domme dingen doen, maar je komt wel op je pootjes terecht. Begin je een bedrijf en laat je anderen voor jou denken, dan word je een marionet. Belgische landbouwers zijn dat veel te veel. Ze hebben hun handel volledig uit handen gegeven.

Mijn leerlingen weten van thuis of van het bedrijf waar ze helpen dat de afzet een groot probleem is. Maar ze kunnen moeilijk vatten waar het probleem precies zit. Het lijkt zo logisch dat het fruit naar de veiling gaat en de melk naar de melkerij, dat ze dat niet in vraag stellen. Ik vertel dat je moet weten waar je product naartoe gaat, je moet het kunnen verdedigen en de voordelen kunnen aantonen.

Intussen is de verhouding tussen afnemer en producent totaal uit evenwicht. Vooral in de melksector zijn zoveel fusies gebeurd dat er alleen reusachtige bedrijven overblijven. Boeren zijn geen gesprekpartners meer voor hun afnemers. Het is heel belangrijk maar ook heel moeilijk om dat te doorbreken. Maar het kan.”

Samenwerken kun je leren

“In Vlaanderen zijn we individualisten. Al komt er stilaan beweging in. Enkele jaren geleden vormden een handvol bioboeren een coöperatieve. Ze zijn met weinig en toch staan ze al een stuk sterker. Wie wil samenwerken kan intussen op heel wat steun van de overheid rekenen. Maar dat is niet genoeg. Omdat we het niet gewoon zijn om samen te werken en omdat er zo weinig voorbeelden zijn, hebben we advies nodig om een coöperatieve te starten. Zoals je een

bedrijfsadviseur hebt voor teelttechnieken, heb je iemand nodig die je kan vertellen hoe je een samenwerkingsverband moet beginnen. Zonder in iedere put te moeten vallen waar anderen voor jou al in gevallen zijn.

De ervaring van elk bedrijf dat heeft samengewerkt en problemen heeft gehad, is zinvol voor anderen en moet worden doorgegeven."

Samen denken en handelen

"Voor BioForum, de koepelorganisatie biologische landbouw, nam ik deel aan de vleesveedialoogdagen die minister Kris Peeters organiseerde. Als je het handig aanpakt, kun je daar je boodschap kwijt. Ik heb bijvoorbeeld een pleidooi gehouden voor samenwerking met het argument dat de distributie en handel grote bedrijven nodig hebben om mee te praten. Omdat er geen grote bedrijven zijn, moet je met meerdere bedrijven samenwerken om een grote afnemer voldoende dieren te kunnen garanderen. Dat is goed voor de handel, maar ook voor de boeren: ze worden als groep een gelijkwaardige gesprekspartner van de reusachtige distributiebeprijven."

Een heikele discussie gaat over de kostprijs van voeder. Tijdens de vergadering promootte iemand ggo-maïs. Ik vind het belangrijk om dat voor boeren te doorprikken. Als ggo-voeder goedkoop is, lijkt het puur economisch gezien misschien interessant voor veehouders om het te kopen. Maar niet om het te telen. Wie in België ggo's gaat telen is de klos. Je geeft inderdaad minder uit aan sproeistoffen, maar het zaad is duurder en de andere kosten blijven gelijk. Als je verkoopprijs dan nog lager ligt, verdienen je dus zelfs minder."

Jos kan als leraar vol vuur over landbouw vertellen, maar staat hij te lang voor de klas, dan moet hij naar buiten om de grond te voelen en zijn dieren te zien.

Dominique Joos

Verpaarding van het landschap. Vervolg.

Dat de paardenhouderij in Vlaanderen in de watten wordt gelegd, is onderhand geweten. Na ruiter Kris Peeters was nu ook -vlak voor de Vlaamse verkiezingen- Patricia Ceysens, erg welwillend. Als eerste Vlaamse gemeente heeft Hoeilaart voortaan een paardenloket. Het werd plechtig geopend in aanwezigheid van Vlaams Minister van Economie Ceysens. Patricia trok er 300.000 euro voor uit. "Paardenhouders en liefhebbers kunnen aan het loket terecht voor advies en ondersteuning", zegt het persbericht. "Het fungeert tevens als kennis- en documentatiecentrum."

Arm Vlaanderen.

Of is het Rijk Vlaanderen? Kent iemand een duurder loket ten dienste van de bevolking?

Wervel zoekt ambtenaren milieu en/of landbouw

Wervel is actief op zoek naar contacten met gemeentelijke of provinciale ambtenaren milieu en/of landbouw in heel Vlaanderen. Momenteel voert Wervel immers een project rond agroforestry uit, waarbij we lokale ambtenaren willen uitnodigen om aanknopingspunten te vinden in hun beleid. Zo kan Wervel ondersteuning geven om met agroforestry de lokale economie te stimuleren, of gemeentelijke erosiebestrijdingsmaatregelen voor te stellen, of aansluiting te vinden bij het

landbouw-, natuur- en/of milieubeleid. Dit project wordt ondersteund door de cel Duurzame Ontwikkeling van de Diensten Algemeen Regeringsbeleid van de Vlaamse overheid. Ken jij een lokale ambtenaar die je hierover kan aanspreken?

Gelieve dan contact op te nemen met Jeroen Watté, via 02 893 09 60 of jeroen@wervel.be Meer info over agroforestry vind je op www.wervel.be/agroforestry Alvast bedankt!

Het Platteland Leeft!

Wervel en Mondina vzw werken samen aan het project: 'Het Platteland Leeft!' Het hoogtepunt zijn twee boerderijfeesten: één op de Zonnekouter bij Walter Coens en An Verboven en één in 't Gebroek bij Frans Beckers. Consumenten en boeren dicht bij elkaar brengen is het opzet. Eten kan dus niet ontbreken en wel: vers, recht van de grond! De twee dagen zijn gepland in de maand van het platteland: **20 september**, dag van de landbouw komen we samen op de **Zonnekouter in Machelen a/d Leie** en **27 september** zijn we te gast in 't **Gebroek in Zutendaal**. Op het programma staan kookworkshops, film, muziek en samen theater maken. Met dit forumtheater willen we ons inleven in de situatie van boeren wereldwijd. Zowel kinderen als volwassenen worden uitgenodigd om mee te doen. Kinderen doen dit via het grondstoffenspel dat uitgewerkt wordt door Mondina. Volwassenen krijgen de kans via een voorbereid forumtheater. Wil je graag helpen voorbereiden aan dit stuk, dan ben je altijd welkom. Fietsliefhebbers kunnen het platteland van Zutendaal ontdekken via een fietszoektocht. Meer info over het volledig programma zal binnenkort op de wervelwebsite te lezen zijn.

Wervel staat voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw. Om deze landbouw mee mogelijk te maken, zitten we aan onderhandelingstafels, voeren we actie, maken we studies, publiceren we, etc. Wervel was en is ook altijd een beetje 'luis in de pels'. Daarom deze rubriek, waarin mensen ongezoeten hun mening kunnen uiten. Wat in deze rubriek gesteld wordt, hoeft niet meteen het standpunt van Wervel zelf te zijn.

De enige verantwoorde soja is minder soja (1)

Veel uitleg hoeven de meeste lezers wellicht niet meer over de Zuid-Amerikaanse sojahorror. Het gros van het krachtvoer voor onze varkens, kippen en koeien komt uit landen als Paraguay, Brazilië en Argentinië. De grootschaligheid ervan is een ware nachtmerrie voor de plattelandsbevolking en voor de biodiversiteit. Want de sojateelt is een van de hoofdoorzaken van de massale ontbossing, zorgt door overmatig pesticidengebruik voor honderdduizenden zieken en een grote plattelandsvlucht (2).

Intussen is bijna alle soja in landen als Paraguay, Uruguay en Argentinië genetisch gemanipuleerd. Het gaat om een sojasoort gepatenteerd door Monsanto, die gemanipuleerd is om resistent te zijn tegen Monsanto's populaire herbicide 'RoundUp'.

Monsanto (3) mag in het sojaverhaal dus twee keer langs de kassa passeren: een keer voor haar transgene zaden en ook nog eens voor haar gif. En laat het nu net diezelfde Monsanto zijn die tevens één van de spelers is aan de Ronde Tafel voor Verantwoorde Soja. Daarnaast vinden we aan de Ronde Tafel ook sojagiganten als Cargill, veevoederbedrijven, banken, supermarktketens, enkele dubieuze ngo's en... bedrijven als Shell en BP.

Is de Ronde Tafel wel rond?

Van in den beginne was het de bedoeling van de Ronde Tafel om niet voor een klein 'nichelabel' te gaan, maar voor een certificaat dat het gros van de bestaande sojateelten in één klap 'duurzaam' en verantwoord zou verklaren. De Nederlandse overheid, tweede grootste soja-importeur van de wereld, steekt hier heel veel geld en energie in. Ook de Belgische beroepsvereniging van Mengvoederbedrijven, Bemefa, zet als Europese vertegenwoordiger van haar industrietaak zwaar in op deze Ronde Tafel. Zo riep zij een 'Platform' en een 'Focusgroep Maatschappelijk Verantwoorde Diervoederstromen' in het leven, waarmee zij de rest van de veevoederbelanghebbenden en enkele ngo's enthousiast wil maken, voorlopig met weinig resultaat. Bemefa heeft onlangs wel met trompetgeschal verkondigd dat zij dit jaar alvast voor 100.000 ton 'maatschappelijk verantwoorde' soja zal invoeren. Maar navraag naar de criteria om hun soja als 'duurzaam' te laten bestempelen, wijst uit... dat ze die criteria nog moeten vastleggen.

Inzake de Ronde Tafel kunnen we een aantal ontnuchterende vaststellingen doen. Feit is dat de huidige ontwerpcriteria de ontbossing helemaal niet tegenhouden, noch de verdrijving van kleinschalige boeren. Feit is dat de huidige criteria genetisch gemanipuleerde soja als verantwoord bestempelen en zo goed als geen beperkingen opleggen aan het ongebreideld besproeien van die soja, zelfs met pesticiden die in Europa al lang verboden zijn (4). Feit is ook dat de Ronde Tafel van begin af aan wordt afgewezen door een brede coalitie van zuiderse sociale en boerenbewegingen (5). Wanneer we importeur

Cargill hierover aan de mouw trekken, wordt laconiek gereageerd dat er momenteel omzeggens geen controle wordt gedaan op de criteria en dat er "in Latijns-Amerika sowieso geen toekomst is voor kleine boeren".

Aangezien de industrie, wat haar Ronde Tafelengagementen betreft, niet veel verder wil gaan dan het respecteren van de nationale wetgevingen, zien we het perverse gevolg ervan in een land als Paraguay. Daar wordt momenteel in de Senaat heel hard gelobbyd om de weinige sociale en milieuwetgevingen in die mate verder af te zwakken, zodat de grootste sojadelicten binnenkort ook het label 'verantwoord' kunnen meekrijgen en de toekomstige export naar landen als Nederland en België niet in het gedrang zouden komen.

Twee belangrijke industrietaakken zetten ook zwaar in op de Ronde Tafel. Gentechmastodonten als Syngenta en Monsanto willen de Europese gentechban voorgoed doorbreken door hun transgene veevoeder voor eens en voor altijd als verantwoord te laten bestempelen. Ook agrobrandstofgiganten als Shell en BP willen langs de Ronde Tafel de hevige kritiek op hun 'groene' product onderuithalen.

En wat met het WWF?(6)

Zij wordt, net als die twee andere *conservation*-molochs, CI en TNC, weldadig gesponsord door het bedrijfsleven en zorgt in de Ronde Tafel voor het ethische schaamlapje. Zij slepen echter zo goed als niks uit de brand, ondanks alle retoriek. Hoewel er enorm veel interne WWF-discussies zijn rond deze 'de facto' promotie van gentechzaden, blijven WWF-Brazilië en WWF-Nederland voorlopig het been stijf houden.(7)

De Nederlandse regering heeft ook grote belangen bij het 'verduurzamen' van haar grondstoffeninvoer. Niet voor niets kreeg Solidaridad, oprichter van het Max Havelaarkoffielabel, enkele jaren geleden twintig miljoen euro van de Nederlandse overheid, om een 'fair' label op poten te zetten voor enkele industrieën als katoen, goud, cacao, en ... soja. Waar haar 'nichelabel' wel degelijk sociale vruchten afwierp, lijkt dat voor een 'mainstreamsojalabel' toch wel heel anders uit te draaien.

Feit is dat heel wat ongeruste burgers de positie van WWF-Nederland en Solidaridad kotsbeu zijn en deze twee organisaties met aandrang vragen om hun steun voor de Ronde Tafel in te trekken. Ook U kunt uw steentje bijdragen in de strijd tegen de ontbossing, de verdrijving en de vergiftiging van honderdduizenden Zuid-Amerikaanse kleine boeren, door de twee bovenvermelde organisaties te bestoken met mailtjes, telefoontjes of postkaarten, of - nog makkelijker - door te surfen naar www.gifsoja.nl. Nog belangrijker wellicht, is je eigen consumptiegedrag nog eens te bekijken en... wat minder vlees te eten.

Steven Desanghere en An Maeyens

Nederlandse ngo's: <http://www.milieudefensie.nl/landbouw/publicaties/brieven/Brief%20aan%20Ministers%20over%20RTS.pdf>

(5) www.youtube.com/watch?v=uyvle-ax_al

(6) De leden van de Ronde Tafel vind je hier: www.responsiblesoy.org/members.php. Een groepje actievoerders liet zich onlangs bij WWF Nederland niet zomaar de deur wijzen: www.corporateeurope.org/agrofuels/blog/nina/2009/05/19/action-wwf-against-responsible-soy

(1) Uit de protestbrief tegen de RTRS van Friends of the Earth International.

(2) Meer vind je op www.lasojamata.org, www.aseed.net, www.grr.org.ar.

(3) Wil je meer weten over Monsanto, passeer dan eens langs deze site: www.combat-monsanto.co.uk/

(4) De criteriavoorstellen kun je hier zelf lezen: http://responsiblesoy.org/downloads/news/dg4_out_002_en.pdf

en hier vind je een mooie analyse van de criteria door een groep kritische

Landbouwbodems als zwarte doos

Of je nu wakker ligt van ecologische problemen of niet, de bodem is voor de meeste landbouwers het belangrijkste productiemiddel. Als je dan de vraag stelt of de landbouwsector duurzaam met de bodem omgaat, dan zal je verschillende antwoorden krijgen. Voor velen is de overheid veel te restrictief als het over toediening van nutriënten gaat. Want minder nutriënten zorgt voor minder opbrengst, zo luidt hun boodschap. Sommige professoren pleiten dan weer voor subsidiëring van kunstmeststoffen door bijvoorbeeld Afrikaanse overheden. In België wordt er bijvoorbeeld maar 6% btw betaald op kunstmest. Voor anderen dreigt dan weer een fosfaattekort, want de hoeveelheid fosfaten die we uit onder meer Togo halen, is eindig. En als we overal de productie willen verhogen om de wereld te kunnen voeden – als er überhaupt voedsel te weinig is –, dan komt die fosfaatcrisis gevaarlijk dichtbij. Voor al wie bovenstaande redenering maakt, geldt dat ze aanhangers zijn van Justus von Liebig, tot op vandaag opgehemeld als grondlegger van de moderne landbouwchemie. Maar hoe stond deze man zelf aan het einde van zijn leven tegenover wat er met zijn bevindingen werd gedaan?

Verkeerd begrepen

In 1840 publiceerde von Liebig het boek waarin hij de zouten opsomt, die de plant als voeding nodig zou hebben. Die zouten moesten volgens hem in een bepaalde verhouding aanwezig zijn. De wet hierover werd bekend als de wet van het minimum: de grootte van de oogst wordt bepaald door dat element, dat ten opzichte van de andere noodzakelijke elementen maar minimaal aanwezig is. Hij was echter zo verbijsterd over wat met die wetenschap gebeurde dat hij 21 jaar nadien enkele beschouwingen neerpente in *Est ist ja dies die Spitze meines Lebens*, wat in 1977 in het Nederlands door Velt-Geel gepubliceerd werd als *Het hoogtepunt van mijn leven*. Daarin breekt hij een lans voor de biolandbouw, *avant la lettre* natuurlijk. Hij stelt er onomwonden: “Lang nadenken en een hele reeks opmerkingen deden mij inzien dat mijn mening van de jaren 1840, dat de natuurlijke bronnen van stikstof voor de noden van de landbouw onvoldoende

zouden zijn, niet juist kon zijn.” En verder: “De moderne landbouw gaat ten onder door roofbouw op de grond. Het gezond verstand zegt dat men de werking van de afzonderlijke meststoffen moet beoordelen naar de toestand waarin ze het veld achterlaten. Zonder te weten wat het gevolg ervan is, is men begonnen met de goedmoedige, leergierige landman een scheikundige hocus-pocus voor te leggen. Als dat gezond verstand voldoende dolgedraaid was door betekenisloze getallen en rekensommen, kon het niet langer beseffen dat het niets anders opleverde dan verlies van veel geld en een mooie donkergroene kleur op het gewas in de eerste groeidagen. Als de bodem verkeerd wordt gevoed, dan werkt een leger van schimmels om het weerloze plantenindividu te vernielen. De natuur wil alleen dat het gezonde blijft voortleven.”

Leven van de cijzen, niet van het kapitaal

Hij beschrijft tevens vol lof de landbouwmethodes in andere culturen, zoals de kunst van het composteren in Japan en groenbemesting in de Chinese rijstteelt. Hij kan zijn afschuw nauwelijks verbergen wanneer een kopstuk van de Engelse landbouwwetenschap stelt: hoe meer voeder, hoe meer vlees; hoe meer vlees, hoe meer mest; hoe meer mest, hoe meer graan. Anderzijds drukt hij diep respect uit voor landbouwculturen die “de omweg van het vee vermijden”, zoals in Japan. “Onze bodemcultuur steunt op het grondkapitaal, de Japanner oogst alleen de cijzen.” Hij stelt zich dan ook de diepere vraag of onze landbouw wel ‘cultuur’ is: “Als men onder ‘cultuur’ verstaat de bekwaamheid van de grond om grote opbrengsten bovenop, dit is, als werkelijk cijns van het bodemkapitaal voort te brengen, dan loochen ik dat onze eigendommen in cultuur zijn. Wij hebben onze grond in een toestand gebracht die de ganse kracht van de grond ter beschikking stelt, en die ons dus ogenblikkelijk grote opbrengsten geeft; maar het zijn niet de cijzen die we inzamelen van de bodemkracht, het is het kapitaal zelf. Wij noemen dat slechts verkeerdelijk ‘cultuur’. De Japanner weet dat hij moet leven van de intresten van de grond en zorgt er eerst voor dat het kapitaal niet kleiner wordt. Een goed gemiddelde is beter dan enkele zware oogsten. De Japanners kunnen met veel minder landbouwgrond veel meer mensen voeden dan de Britten, die zeer veel moeten importeren.”

Julius Hensel verzamelde stenen die in veel bodems voorkomen, gooide ze in het vuur om ze op te warmen, en haalde ze er dan uit om ze te laten barsten in koud water. Nadien werden ze fijner gemalen met een hamer. Vandaag is vulkanisch rotsmeel gewoon verkrijgbaar in de handel.

Doodgezwegen? Join the club!

De 'schuldbekentenis' van Justus von Liebig op het einde van zijn leven werd door het establishment vakkundig doodgezwegen ten koste van zijn zelfverklaarde vergissing, die de kern is gaan vormen van het onderzoeksparadigma dat in de landbouw nog steeds het mooie weer maakt. Maar het was niet het enige document dat werd doodgezwegen. In 1893, ongeveer 50 jaar na de publicatie van de minimumwet door von Liebig, publiceerde een andere Duitse chemicus Julius Hensel, het boekje *Bread from Stones*. Dat beschrijft niet alleen de kwalijke effecten van kunstmest (vooral stikstof, fosfor en kalium), maar ook die van dierlijke mest.

N, P, K: hoe lang nog?

Hensel heeft het over de "eenzijdige" conclusies van von Liebig, die tot stand kwamen op basis van een chemische analyse van verbrande graankorrels, die voornamelijk uit kaliumfosfaat bleken te bestaan. Daaruit concludeerde von Liebig dat kaliumfosfaat aan de bodem moet worden toegevoegd. Volgens Hensel vergat von Liebig het stro en de wortels in de analyse mee te nemen, want dan zou hij ontdekt hebben dat er in de hele plant evenveel kalk en magnesium zit als kalium en natrium en dat de plant slechts voor 10% van de som van deze basemineralen uit fosfor bestaat. Hensel vond in vulkanisch rotsmeel de ideale meststof die al deze basemineralen, maar ook fosfor, in de juiste proporties bevat. Bovendien is praktisch overal in de wereld rotsmeel beschikbaar. Trouwens, op plaatsen waar rotsmeel overvloedig aanwezig is (in de bergen, op alluviale vlaktes) is zelfs zichtbaar dat de gewassen veel gezonder zijn dan daar waar al lang aan landbouw wordt gedaan, al dan niet met bemesting. Naast de vernoemde basemineralen bevat rotsmeel nog tientallen andere mineralen, waarvan nu geweten is dat ze ook essentieel zijn voor gezonde gewassen. Wat stikstof betreft, stelde Hensel dat alle planten hun stikstof uit de lucht halen en niet alleen de zogenaamde stikstoffixerende planten. Als er te veel stikstof wordt toegevoegd in verhouding tot de basemineralen, dan neemt ammoniumstikstof de plaats in van die mineralen en dan krijgen de planten een krachtige groeistoot, maar dan zijn plantziekten het onvermijdelijke gevolg van dat mineralentekort. Bij de mens staat ondertussen vast dat mineralen en sporenelementen cruciaal zijn voor het immuunsysteem.

Rotsmeel: geprobeerd, goed bevonden en... afgevoerd

Verschillende landbouwers in Hensels onmiddellijke omgeving experimenteerden met rotsmeel en waren onder de indruk van de resultaten. Maar verkopers van kunstmest zagen in dit opkomend succes van het goedkopere, langer werkzame en vooral betere rotsmeel een bedreiging voor hun afzetmarkt. Het kwam tot een rechtszaak omdat ene professor Wagner, directeur van het landbouwonderzoekstation in Darmstadt, een groots opgevatte communicatiecampagne had gevoerd in tijdschriften en met pamfletten, waarin hij Hensels rotsmeel een waardeloze zwendel had genoemd en Hensel zelf een charlatan.

Dat pikte Hensel niet: hij had immers met zijn onderzoek als doel de landbouw weer rendabel te maken, gezonde gewassen te produceren en onvruchtbare gronden opnieuw in productie te nemen om de hongerigen te kunnen voeden. Een twintigtal lokale boeren die het rotsmeel hadden uitgetest, kwamen hem te hulp door hun bevindingen gezamenlijk kenbaar te maken. De veroordeling van dr.

Wagner, die als onderzoeker uit de ruif at van de kunstmestfabrikanten, kwam er niet omdat de feiten ondertussen waren verjaard. Maar het kwaad was geschied.

En ook vergeten

In 1908, 15 jaar na Hensels boek, verscheen *Clean Culture – A New Soil Science* van Sampson Morgan, een tuinbouwer die op dat moment al veertig jaar aan het experimenteren was met rotsmeel. Morgan won in die tijd overal tuinbouwwedstrijden met zijn recordoogsten van reusachtige ziekteresistente groenten en fruit. Morgan geloofde zoals Hensel dat alle planten de stikstof uit de lucht opnemen en dat er in de bodem alleen voldoende lucht, mineralen, organische stof en vocht nodig zijn om gezonde gewassen te kweken. De organische stof bestaat idealiter uit plantaardig materiaal, niet uit dierlijk. Ook verbrande vezelrijke materialen kunnen de werking van het bodemleven verbeteren, want dat is volgens Morgan waar het om draait.

Anno 2009: het ILVO bestudeert cijnslandbouw

"Hoe kunnen we kringlopen van organische stof sluiten en daartoe de bodembiologie inschakelen?" Met die ambitieuze en concrete vraag startte de studiedag "Compost, compostthee en bodemmanagement" die het ILVO samen met Symbios vzw en Humus bvba organiseerde op 24 februari '09. Sinds enkele jaren doen toch twee onderzoekers een poging om de cijnslandbouw, die von Liebig zo bewonderde als 'echte landbouwcultuur', weer van onder het stof te halen. Na meer dan 150 jaar selectieve blindheid is dit een lovenswaardige trendbreuk. Nu de zorg om het land ingegeven wordt door de maatschappelijke vraag naar duurzaamheid wordt het blijkbaar wel mogelijk de aanpak die de problemen veroorzaakte te verlaten en het foute basisaxioma van von Liebig los te laten. Of toch niet helemaal?

"Er is genoeg fosfaat"

Op de studiedag kwamen de grondleggers van de Controlled Microbial Compostmethode (CMC) toelichting geven over de rol van het bodemleven in het mobiliseren van voedingsstoffen voor planten. Er waren ook demonstraties van een compostthee-brouwmachine en door ILVO gemaakte compost werd door de experts beoordeeld. Ik vroeg aan Urs Hildebrandt, één van de experts, of er in zijn perceptie een fosfaatcrisis is in de landbouw. "Er is genoeg fosfaat in de bodems, maar door de huidige landbouwmethodes kunnen we die niet beschikbaar stellen voor planten", was zijn antwoord.

In de CMC-methode wordt aërobe compost bereid op basis van groenafval, stro, mest en klei. Daar wordt nog wat lavameel aan toegevoegd, omdat de bedoeling uiteindelijk is een zo divers mogelijk microbieel leven tot stand te brengen, wat beter lukt als alle mineralen aanwezig zijn.

Kunnen de 'vergeten' publicaties van vorige eeuw nu eindelijk wat meer officieel en met meer ruchtbaarheid van onder het stof gehaald worden? Of wie speelt vandaag de rol van professor Wagner?

Jeroen Watté

Meer weten: www.remineralize.org. Lees ook de sojaflits van 04/04/09 over rotsmeel in Brazilië op www.wervel.be/sojaflitsen (*Our Stolen Future*).

Genfrei Gehen – optocht voor een ggo-vrije wereld

Joseph Wilhelm

Joseph Wilhelm, Duitse biopionier en directeur van Rapunzel Naturkost stapt 1.000 km tijdens een tocht van Berlijn naar Brussel. Op deze lange weg wil hij mensen aanmoedigen om nu een duidelijke keuze voor ggo-vrij te maken. Hij geeft de rode kaart aan de gentech-lobby en de landbouwpolitici die deze lobby promoten.

Op 18 juni werd het startschot gegeven met een grote openingsmanifestatie in Berlijn. Er zijn 38 etappes. Meer gedetailleerde informatie over de individuele etappes vind je terug op www.genfrei-gehen.de. Bij aankomst in **Brussel op 30 juli** zal er een slotmanifestatie zijn aan het Europees parlement met overhandiging van de handtekeningenlijst voor een ggo-vrij Europa.

Sluit aan bij de Belgische delegatie en stap één of meerdere dagen mee naar het eindpunt te Brussel. 27 juli ben je ook zeker welkom op de Natlandhoeve te Zepperen (Sint Truiden). Daar ontvangt Jos Declercq Joseph Wilhelm op zijn biobedrijf. We stappen dan met een delegatie uit verschillende organisaties verder mee naar Brussel. Iedereen die mee wil doen, moet inschrijven, ofwel individueel via de Duitse site www.genfrei-gehen.de,

ofwel in groep. Meer info verneem je via de Kervel en op de site van Wervel.

Wil je meer weten over ggo-vrij, neem dan ook eens een kijkje op www.ggo-vrij.be. Wervel denkt en werkt mee in de werkgroep ggo-vrij; samen met Greenpeace, Bioforum, Vredeseilanden, Landwijzer, Bond Beter Leefmilieu.

Het Vlaamse decreet (3 april 2009) betreffende **de organisatie van co-existentie van genetisch gemodificeerde gewassen met conventionele gewassen en biologische gewassen kan je er downloaden**. De uitvoeringsbesluiten moeten de voorwaarden per gewas concreet maken, maar zijn nog niet opgesteld!

De Waalse minister van landbouw Benoît Lutgen roept alle Waalse gemeenten op om zich als ggo-vrij uit te roepen en te profileren. Hij meent dat gemeenten het dichtst bij de burgers staan en dat zij kunnen helpen door de traditionele, familiale en biologische landbouw te beschermen tegen de druk van multinationals die een gestandaardiseerd industrieel landbouwmodel opdringen. Ggo-vrije gemeenten geven op die manier een signaal dat zij het welzijn van burgers, het voorzorgprincipe, de bescherming

van de biodiversiteit en het behoud van familiale landbouw belangrijker vinden dan winstbejag.

Meer info over ggo-vrije streken, steden, gemeenten en landbouwbedrijven in Europa vind je op: www.gmo-free-regions.org/gmo-free-regions.

Percy Schmeiser

De Canadese boer **Percy Schmeiser** (78) is hét internationale boegbeeld van boeren die zich verzetten tegen de huidige Noord-Amerikaanse patentwetgeving. Nadat Schmeisers bedrijf in 1998 besmet raakte met ggo-koolzaad, werd hij door multinational in chemie en zaden Monsanto voor de rechter gedaagd. Het bedrijf wilde zijn patentrecht op het gentechzaad doen gelden en Schmeiser laten betalen. Percy procedeerde jarenlang. Hij is ondertussen een wereldwijd bekende spreker en komt op uitnodiging van Biologica naar Nederland om zijn verhaal over gentech en patentwetgeving te vertellen. **Dinsdag 23 juni in Den Bosch, van 14 tot 16u**. Den Bosch is makkelijk te bereiken met de trein. Bij voldoende belangstelling leggen we een bus in. Bekijk alvast zijn getuigenis op youtube. Voor meer info of aanmelding laenens@bioforum.be; www.ggo-vrij.be.

Wereldwijd verzet

Ook in landen zoals Spanje, Brazilië en zelfs Argentinië, waar de sojateelt bijna voor 100 % uit Roundup Ready Soja bestaat, blijft het ggo-verzet groot. De Argentijnse regering denkt er nu aan om Roundup (gekoppeld aan ggo-soja!) te verbieden. Er werd door Monsanto altijd beweerd dat er geen gezondheidsrisico's zijn aan glyfosaat. Recent onderzoek is nochtans alarmerend.

Argentinië onder druk om chemische stof in een herbicide te verbieden – ook al maakte die de Argentijnse graanschuur rijk. Glyfosaat is de actieve stof (...) in veel herbicides, w.o. Roundup van Monsanto. Maar een groep milieuadvocaten dringt nu bij het Hoogerechtshof aan op een moratorium van zes maand.

Voor de vereniging van meststoffenfabrikanten in Argentinië (CASAFE) is dat een ramp: "We zouden dan niet meer aan landbouw kunnen doen", heet het. Want het werd een wereldmacht op het vlak van voedselexport doordat de ggo-zaden glyfosaat verdragen. Zo wordt het overbodig om vooraf het veld te bewerken: er wordt eerst soja gezaaid op de akker vol onkruiden en nadien wordt het

zonder probleem besproeid, waardoor onkruid wordt gedood maar het zaad gespaard.

De basis van de klacht is dat zelfs heel kleine hoeveelheden glyfosaat misvormingen van embryo's veroorzaken bij kikkers en bijgevolg gevolgen kunnen hebben. Dat lijkt ook bewezen door een hoog aantal geboortefwijkingen (12 per 250 geboortes) en kankers die in de buurt van de velden sinds 2002 zijn vastgesteld.

Monsanto lijkt niet onder de indruk, maar de druk van de Argentijnse minister van wetenschap en milieu op de milieuadvocaten en vooral op de onderzoekers is aanzienlijk, want de uitvoer van landbouwproducten spijst de staatskas, via fiscale inkomsten.

Naar *The Financial Times Limited*, 29 mei 2009

De poster

In bijlage vindt u onze nieuwe poster. Hij is verkrijgbaar op A-3- en A-2-formaat. Wil je deze poster zeker tot eind juli 2009 mee verspreiden en uithangen? Later 'mag' natuurlijk ook, want de nieuwe Vlaamse regering moet nog de uitvoeringsbesluiten van het co-existentiedecreet rond krijgen. U kunt meer posters bestellen bij info@wervel.be

Sinds 1994 voert Wervel met heel wat partners actie rond de gevaren van GGO's en wijst op het eenzijdig richten van onderzoek op gentechnologie. De acties werden telkens ondersteund door studie en debat. Zo zagen in de loop der jaren 15 uitgaven over GGO's en patentrecht op levende organismen het licht. Ze zijn nog altijd te bestellen op het Wervelsec-rétariaat. Ook op www.wervel.be vindt u onder de rubriek 'biotechnologie' heel wat achtergrondinformatie.

Wie de druk- en portkosten van de poster mee wil dragen, kan op het Wervelnummer terecht: 001-2165388-36

Ervaring en bedenking

**Kan traditioneel en GGO naast elkaar in de praktijk?
Scheiding is er nu al tussen gangbaar en bio. Hoe vlot gaat dat?**

- Een bioboer had enkele ha maïs staan. Hij was een beetje laat met de verkoop. Hij wilde de maïs verkopen aan een veevoederhandelaar. Die moest de maïs droog hebben. De boer heeft twee provincies rondgebeld. Niemand wilde zijn droger kuisen voor de biomais. Wegens een halve dag werk. Gaat men dan wel kuisen na GGO maïs?
- Een verkoper van pootgoedaardappelen verkoopt gangbaar en biopootgoed. Van het biopootgoed komt enkel de factuur op het

bedrijf. Het biopootgoed blijft op een biobedrijf. Van aardappelen ziet men visueel niet of ze bio of gangbaar zijn. Is dat bij GGO wel zo?

- Een veevoederhandelaar heeft sinds kort een aparte bioproductielijn geplaatst. Het was veel te moeilijk om twee keer per week alle machines te kuisen. Inspelen op een dringende bestelling was al helemaal gekkenwerk.

Met deze wijsheid zou GGO dus met aparte machines moeten geoogst worden en in aparte bedrijven moeten verwerkt worden... En dat allemaal in ons kleine Vlaanderen?

Jos De Clercq

10 + 1 argumenten voor een ggo-vrije wereld

- 1. Ggo- of Gentechlandbouw: geen vraag van de consument**
De toepassing van gentechnologie in de landbouw wordt niet gevraagd, laat staan gewenst, door de meerderheid van de bevolking. Mensen willen een landbouw die dicht bij de natuur staat, een landbouw die ook rekening houdt met ethische aspecten zoals de manier waarop mensen dieren behandelen en verzorgen en hoe ze planten telen.
- 2. Plantensoorten uit het gentech-laboratorium zijn niet aangepast aan de omgeving waarin ze terechtkomen**
Ook zonder gentechnologie kunnen we antwoorden geven op uitdagingen zoals voedsel voor alle mensen. De natuur biedt ons tal van mogelijkheden.
- 3. Ggo-planten of -gewassen verspreiden zich ongecontroleerd**
Indien genetisch gemodificeerde planten in het open veld geteeld worden, verspreiden hun zaden en stuifmeel zich willekeurig. We kunnen die stap nadien niet ongedaan maken. De biodiversiteit wordt zo wereldwijd in gevaar gebracht.
- 4. Gentech is een risicovolle techniek**
Genetisch gemodificeerde planten en dieren confronteren ons met onvoorspelbare gevolgen: bepaalde ontwikkelingen werden niet voorzien en blijken evenmin te voorzien. De uitwerkingen op ons erfgoed zijn niet te berekenen.
- 5. Risico's voor de gezondheid**
Het effect van genetisch gemanipuleerde voeding op mensen is nauwelijks onderzocht. Wij zijn allemaal proefpersonen. Dat kan niet zonder onze toestemming.
- 6. Co-existentie van ggo-gewassen en traditionele gewassen op het veld is niet mogelijk.**
Ggo's verspreiden zich vrij met de wind en via insecten. ggo-stuifmeel kent de grenzen van het ggo-veld niet, insecten evenmin. Daardoor is het onmogelijk nog ggo-vrije teelten te hebben.
- 7. Slechts enkele zeer machtige concerns controleren onze levensmiddelen**
De zaadgoedconcerns patenteren ggo-planten en -dieren en dat biedt ze nieuwe mogelijkheden om de levensmiddelenmarkt te beheersen en/of te sturen.
- 8. Bioteelt wordt door de gentech-landbouw in gevaar gebracht**
Consumenten en producenten van bioproducten willen 100% ggo-vrij garanderen, maar nu worden sporen van ggo's in bioproducten getolereerd tot een grenswaarde van 0,9%.
- 9. Ggo-gewassen vergen meer spuitmiddelen**
De meeste ggo-planten worden ongevoelig gemaakt voor pesticiden, maar ook onkruiden worden resistent. Dat betekent dat de industrie op zoek moet gaan naar steeds agressievere spuitmiddelen.
- 10. Voedsel voor iedereen**
Het wereldwijde voedselprobleem is vooral een probleem van verdeling van voedsel en een gebrek aan koopkracht. Elke regio moet een visie op duurzame landbouw ontwikkelen die streekgebonden en specifiek is. Biolandbouw biedt concepten van zelfzorg en zelfstandigheid, maar gentechlandbouw creëert afhankelijkheid.
- 11. Gentechnologie is peperduur**
Gentechnologie kost miljarden en is daarom alleen toegankelijk voor de megabedrijven. Nochtans kunnen goedkopere technieken, die ook toegankelijk zijn voor bescheiden bedrijven, 'gezond voedsel voor iedereen' leveren zonder al de nadelen die we hierboven vermeldde.

Denk globaal, eet lokaal: een stand van zaken

Lang geleden dat je nog iets van de Wervelcampagne 'Denk globaal, eet lokaal' hoorde?

Het is niet altijd wat het lijkt. Ondertussen zitten we in het vierde jaar van de campagne en de stuurgroep vond dat de tijd rijp was om ons 'lokaal' ei bij andere, grotere zij het niet meteen 'globale', organisaties te leggen.

De stilte heeft te maken met heel wat beweging bij diverse 'stakeholders', zoals dat in het jargon van het sociaal-cultureel werk en enigszins modieus genoemd wordt. Naast bewegingen zoals Wervel bestaan er binnen het sociaal-cultureel volwassenenwerk nog drie andere werkvormen: instellingen, verenigingen en vormingsinstellingen. In tegenstelling tot de bewegingen beschikken zij over een vaste achterban van leden en/of deelnemers en heel wat hogere budgetten. Maar de stilte heeft ook met de stilte binnenskamers te maken: het werd tijd om de verzamelde knowhow rond de campagne te 'ontsluiten'.

Wervelmedewerkers namen in de loop van het jaar 2008 contact met diverse volwassenenorganisaties. U kon dat volgen in de krant. Maar het bleef niet alleen bij plannen en beloftes. We gingen dit jaar ook concreet aan de slag en de campagne kreeg vleugels.

Wij geven u een idee van de **vlucht die de campagne nam en neemt :**

Kras-Globelink

Het voorbije schooljaar werkte Globelink, het voormalige Scholierenparlement, rond het thema 'landbouw- en voedselbeleid'. Op 15 mei 2009 trokken ze met 600 leerlingen naar de Kamer, de Senaat en het Vlaams Parlement om hun mening aan elkaar, andere jongeren, politici en experts voor te leggen. Vooraf dachten ze een heel jaar lang in 20 Krasgroepen na rond het thema. Wervelmateriaal werd in dit traject meegenomen. Zowel bij de start in september, als bij de slotzitting was Wervel als 'expert' aanwezig. De resultaten en politieke voorstellen kan u vinden op: www.kras.globelink.be

Kookfiches met VIVA-SVV

Voor VIVA-SVV maakte Wervel kookfiches, die in de schoot van de socialistische vooruitziende vrouwen duchtig worden gebruikt. U kunt een copy van de fiches op het wervelsecretariaat bekomen.

Vorming bij KAV en Wervel:

'Wat krijgen we op ons bord: over samen smaken en duurzame voeding!'

Bij KAV (zie voorstelling elders in deze krant) was er op 25 april de eerste vorming van sprekers die tijdens de volgende twee werkjaren het Wervelgedachtegoed aan hun leden zullen aanbieden. Er werd binnen Wervel hard gewerkt aan dit uitvoerig lesdossier, dat u vanaf september op het kantoor kan aanvragen. U kunt er zelf mee aan de slag of u kunt een spreker aanvragen bij Wervel. Wilt u via de KAV-afdeling in de buurt een vormingsavond organiseren, dan kan dat vanzelfsprekend ook vanaf hetzelfde tijdstip.

Een kookboek vol Werveltips

De laatste maanden werd er ook geschreven aan een gezamenlijk boek van KAV, Geert Groffen (Velt-meesterkok) en Wervel. Het komt dit najaar uit bij Standaard Uitgeverij: *Vers natuurlijk! Seizoensgebonden en duurzaam koken..*

Tekst: Luc Vankrunkelsven

Welzijnszorg: soep op de stoep

De adventsactie Welzijnszorg pakt in november-december 2009 uit met haar straatactie 'Soep op de stoep'. Het Wervelgedachtegoed, inclusief de soeptassen 'Denk globaal, eet lokaal', worden in deze campagne geïntegreerd.

Ook Boerenbond/ Andere stakeholders:

Terwijl de campagne structureel binnen grote organisaties wordt opgepakt, schijnt de boodschap ook bij een andere soort 'stakeholders' aan te slaan.

De nieuwe voorzitter van de Boerenbond, Piet Vantemsche, denkt luidop in de Boer & Tuinder over 'Think global, eat local'. We bezorgden hem alvast een set borden en Nederlandstalig campagnemateriaal.

De jaarlijkse Vliebergh-Sencie leergangen, een tweedaagse voor godsdienstleerkrachten van de Faculteit Godgeleerdheid, K.U.Leuven, gaan over "Ons dagelijks brood. Gezond eten, bezielde leven: over oude en nieuwe spijswetten." Twee Wervelaars geven er sessies: 'Denk globaal, eet lokaal. De appel valt ver van de boom' en 'Verbonden met de aarde. Bezielde leven met de kracht van het zaad'.

De Nederlandstalige **brochure 'Denk globaal, eet lokaal'** wordt veel opgevraagd. Zo is het een onderdeel van de brooddoos, die Bart Staes massaal verspreidt om het 'ecologisch voedselplan' kracht bij te zetten www.brood-nodig.be. N.a.v. de bioweek begin juni werd het boekje nog extra verspreid.

De **brochure** werd ook in het Portugees vertaald voor de laatste tournee [van Luc Vankrunkelsven] in Brazilië. Zo bereikte ze universiteiten, boerenorganisaties, het Braziliaanse ministerie van agrarische ontwikkeling, etc. Het was wat moeilijk om **Pensar globalmente, alimentar-se localmente** op duizenden exemplaren overal mee te slepen, maar ze prijkt nu wel op menige website, zoals op die van Braziliaanse universiteiten. Zie o.a. www.facc.com.br of tik in op een zoekmachine. De resultaten van de tournee kunt u opvragen bij info@wervel.be

Ook de overheid laat zich niet onbetuigd. Een consortium van Ecolife, Velt, Wervel, Eva, Netwerk Bewust Verbruiken, Vredeseilanden en Bioforum werd gevraagd om een **restaurant van de Federale Overheid** te verduurzamen. We hopen dat hiermee een begin gemaakt wordt om zoveel mogelijk overheidsrestaurants in Brussel en elders in het land te verduurzamen.

Geen olifant in de porseleinkast

Wegens het grote succes liet Wervel opnieuw vijfhonderd soepkommen en vijfhonderd grote borden aanmaken. De set werd vervolledigd met de eerste vijfhonderd dessertborden. Ideaal om hapjes op te serveren of om als onderbord te gebruiken bij de soep- of ontbijtkom.

Als u nog restaurants, groepen, instituten, families kent, die dit duurzame materiaal willen aanschaffen, wil ons dan iets laten weten.

Alternatives au soja/Alternatieven voor soja

Gembloux, Maison de la ruralité, 24 maart 2009

Ja, deze keer in Wallonië. Er was al een dag over alternatieven voor soja georganiseerd in het Vlaamse parlement op 9 oktober 2008. Wervel speelde er trouwens een vooraanstaande rol in. We konden dan ook niet anders dan even de taalgrens over te wippen en te horen wat daar verteld werd en evenzeer wie het vertelde én aan wie.

Beginnen we met het laatste. De doelgroep waren duidelijk landbouwers. De landbouworganisaties – in Wallonië de Fédération Wallonne de l'Agriculture (FWA) – waren vragende partij: "Vertel ons eens: welke alternatieven zijn er voor soja op onze bedrijven?" En om die vraag te beantwoorden waren er in eerste instantie wetenschappers van het Centre Wallon de Recherches Agronomiques (CRA-W), tegenhanger van het Vlaamse Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) dat trouwens in de persoon van Ir. D. De Brabander aan het woord kwam. Er waren ook fabrikanten en leveranciers van veevoeder. Onder hen woordvoerders van de agro-energiebedrijven van Wanze en van Gent, die hun productie van eiwitten in de verf zetten, zodat je bijna zou geloven dat het veevoeder- veeleer dan energiefabrieken zijn. Er waren tenslotte ook een paar vertegenwoordigers van de overheid – van de Waalse dan –, die zich enerzijds excuseerden dat ze Europa moesten ondergaan, maar anderzijds toch breder keken dan de "sector", doordat ze bijvoorbeeld ook oog hadden voor milieu, ruimtelijke ordening en voedselsoevereiniteit.

"Laat graseters grazen"

"Alternatieven? Waarom hebben we eigenlijk alternatieven nodig voor soja? Vroeger hadden we toch ook geen soja. Laten we al beginnen met onze koeien weer te laten grazen." Aldus Christian Mulders van de dienst Landelijke Ontwikkeling van het Waalse gewest. In Wallonië, waar meer dan de helft van de oppervlakte beneden Sambre en Maas tot vier vijfden door weiden is ingenomen, lijkt die uitspraak welhaast op een belediging. Verschillende andere sprekers onderbouwden die stelling: zorg voor goede, gevarieerde grassoorten en voor ingezaaide en spontane klaver. Je koeien varen er wel bij en ook het vlees en de melk. Vanuit de Wervelbrochure over hoevezuivel kan ik het me levendig voorstellen.

Het probleem begint bij de opdrijving van de productiviteit: elke koe moet mordicus meer vlees en/of melk geven. En dan geef je ze krachtvoer en kom je terecht bij soja – tenzij er alternatieven zijn die goedkoper zijn. Dat er eiwithoudende gewassen bestaan, hoeven we in deze Wervelkrant niet meer te herhalen. Dat ze goedkoper zouden moeten zijn, is spijtig genoeg waar. Het aanbod moet stijgen. "Waarom schaft Europa dan binnenkort de premie daarvoor af?", vraagt een landbouwer zich af. En een andere vult aan dat die 55 € per hectare vlugger verdiend is, als je een subsidie krijgt voor een vijver van enkele aren. Of zou de "bewuste" consument het sojavrije vlees en dito melk – dat ook nog ggo-vrij zou zijn – duurder moeten betalen? Een voederfabrikant uit de bionische leek in die richting te denken. Terwijl de lage prijs van soja eigenlijk te danken is aan het doorschuiven van de milieu- en sociale schade naar de gemeenschap.

Verantwoorde soja

Zelfs op een studiedag over alternatieven voor soja, lijkt die soja nog niet afgeschreven te zijn. De directeur-generaal van de Belgische mengvoederfabrikanten (Bemefa) schoof dan wel de maatschappelijk verantwoorde soja naar voren vanuit het Platform Maatschappelijk verantwoorde diervoederstromen, waarin het samen zit met CBL, FEDIS (distributiesector), Boerenbond en FWA, Immexgra (Cargill en Bunge voor soja, Unilever voor soja). Het werkt aan een systeem om dat "maatschappelijk verantwoorde" af te bakenen en te certificeren. Het systeem doet denken aan FSC-hout (Forest Stewardship Council), groene stroom, fairtrade ..., maar toch nog altijd respectievelijk houtkap, elektriciteit, handel. (Lees ook het Vooraf)

De andere kant

Van handel gesproken. Op de terugweg stap en spoor ik met Alain Troukou, net als ikzelf een buitenbeentje op deze Waalse studiedag. Hij komt uit Benin, studeert in Antwerpen aan het instituut voor Tropische Veeartsenijkunde. Voor een ngo uit zijn land onderzoekt hij de mogelijkheden voor uitvoer van soja.

Oei, komt hier een nieuwe sojastroom op gang? Ze voeren inderdaad al uit naar Israël. Mijn eerste (paternalistische) reactie is: "Waarom eten jullie die soja niet zelf op?" Ik krijg een minder zwart-wit verhaal te horen: "De regeringen en ontwikkelingsorganisaties hebben in vele Afrikaanse landen omwille van de eiwitten soja gepropageerd om kwashiorkor te vermijden. Dat is niet bijster goed gelukt. In Benin is er toch iets blijven hangen. Op weinig vruchtbare gronden, die ongebruikt blijven, zijn vrouwen en kinderen soja gaan telen die ze verwerken tot saus voor plaatselijke gerechten. Komt daar een crisis in de katoenteelt. Als alternatief (!) ontdekken de mannen soja. Een deel ervan kunnen ze afzetten in de steden, waar ze een welkome vleesvervanger vormen. En de rest, die willen ze uitvoeren. Kunnen ze op de sojaboot springen?"

Welke sojaboot vraag ik me af: de maatschappelijk-verantwoorde-veevoederreuzenschepen, de kustcargo's in de golf van Benin, de veerboot tussen West-Afrika en West-Europa met als heenvracht soja en als retourvracht drijfmest? Of toch maar liever soja voor menselijke voeding naar West-Europa (tenzij we die toch liever uit Zuid-Europa betrekken)? We moeten nog even bedenken wat de retourvracht kan zijn: alvast geen kippenbiljetjes, maar misschien peren, gsm's, tweedehands auto's.

Misschien moeten ze hun soja toch maar een ruimere plaats geven in hun plaatselijke voeding. En als ze genoeg hebben, iets anders telen. En wij telen lupine, koolzaad, vlas. We zien wel wat we aan onze dieren geven, wat we zelf eten en waarmee we kleren, huizen en nog meer maken.

Paul Beghin

11 september en de Cerrado

Luc Vankrunkelsven was twee maand op tournee in Brazilië: langs universiteiten, boerengroepen, NGO's, etc. Tussendoor schreef hij 19 flitsen die op www.wervel.be te vinden zijn. We publiceren een deel van een flits over de Cerrado, de grote onbekende in Europa.

11 september doet iedereen – of bijna iedereen- onwillekeurig naar New York kijken. 11 september 2001, maar er is ook 11 september 1973: de moord op de Chileense president Salvador Allende. Een niet onbelangrijke datum voor Latijns-Amerika (1). 11 september is niet alleen een datum van dood en vernieling. Er werden en worden dan ook mensen geboren, bijvoorbeeld de bekende bisschop Jacques Gaillot in Frankrijk en Ary Pará-Raios in Brazilië. Ary José de Oliveira - want dat is zijn oorspronkelijke naam – was een veelzijdig man, die de kunst verstond om visuele kunstenaars, dichters, musici, auteurs, journalisten en natuurbeschermers rond zich te verzamelen. Uit erkentelijkheid voor zijn werk werd 11 september uitgeroepen tot 'nationale dag van de Cerrado'.

Het centrale belang van de Cerrado

De publieke opinie in Brazilië, de internationale pers en dus ook de publieke opinie wereldwijd, liggen wakker van de vernietiging van het Amazonewoud. Terecht. Het vreemde is dat er geen gelijkaardige verontwaardiging leeft over de Cerrado, de meest soortenrijke savanne ter wereld. Samen met dat andere typische ecosysteem Caatinga, beslaat het 30 % van Brazilië's oppervlakte. De Cerrado alleen al strekt zich uit over 2 miljoen km² en dat over 11 deelstaten, letterlijk in het centrum van het land: Maranhão, Piauí, Bahia, Minas Gerais, Tocantins, Goiás, Mato Grosso, Mato Grosso do Sul, São Paulo, Paraná, Pará e Rondônia. Terwijl de ontbossing van het Amazonewoud gelukkig wat afneemt, neemt die in de Cerrado hevig toe: 30.000 km² per jaar, twee tot drie keer zoveel dan de ontbossing van het Amazonegebied in Brazilië. Terwijl het Amazonewoud zich over verschillende landen uitstrekt, is deze unieke savanne alleen in Brazilië te vinden. Cerrado is ook een verbindingsgebied tussen de verschillende ecosystemen. Dieren die met uitsterven bedreigd zijn in de Mata Atlântica, komen soms nog meer voor in de Cerrado. Het immense gebied is ook letterlijk het

centrum van het hydrologisch systeem van Brazilië. Als de bronnen en rivieren die hier ontspringen, uitdrogen, dan krijgt heel Brazilië niet alleen ecologische, maar ook sociale en economische problemen.

Amazônia, Pantanal en Mata Atlântica zijn sinds 1988 beschermd als 'Patrimônio Nacional'. Cerrado en Caatinga niet. Daarom komt er de laatste jaren een hele beweging op gang om dit unieke gebied ook te beschermen. De kunst in de argumentatie is de ecologische argumenten samen te laten sporen met de sociale en economische. De ecologische zijn in het Portugees mooi geordend onder ABC: *água, biodiversidade e clima*, of: water, biodiversiteit en klimaat. De drie zijn met elkaar verbonden en op hun beurt met keuzes die een andere sociale en economische ontwikkeling mogelijk moeten maken.

40 % van de Cerrado is al ontbost. De vraag is of Brazilië nog 1 miljoen hectare meer nodig heeft om op de internationale markten oorlog te voeren met soja, ethanol, katoen of andere *commodities* die met veel energie en ten koste van veel vernietiging in de Cerrado voortgebracht kunnen worden. Of is er een meer familiale landbouw mogelijk, die met kleinere oppervlakten een goed inkomen kan vergaren met een diversiteit aan producten?

Om de grote rijkdom te verwerken in boerenhanden is creativiteit nodig. Liefst in samenspraak met de milieubeweging en met heel de civiele samenleving. De creativiteit is er alleszins. Denk maar aan de lekkere *picolés*, de *friskos*, die met de vruchtenrijkdom van de streek gemaakt worden (2). Het 'Fórum Goiano em Defesa do Cerrado' wil alleszins aan de grote consensus voor een nieuwe en andere ontwikkeling werken. Het zal wel een constante alertheid vragen.

Zo overviel mij onlangs een verontwaardigde vrouw met haar verhaal. Ze was zo gelukkig dat er in het gerechtsgebouw *picolés* met vruchten van de Cerrado te koop waren. Wat later waren deze, zonder enig overleg, vervangen door massaproducten van voedselgigant Nestlé. Het is duidelijk dat de groten der aarde andere plannen hebben met voedsel en regionale ontwikkeling, ook al dragen ze de modieuze term 'duurzame ontwikkeling' zo graag hoog in het vaandel.(...)

Luc Vankrunkelsven

Belo Horizonte, 19 april 2009, Nationale dag van de Indio.

10 redenen om de Cerrado te beschermen

1. Cerrado en Caatinga vormen 1/3 van het nationaal territorium van Brazilië.
2. De twee ecosystemen hebben ecologische functies die vitaal zijn voor het hele land.
3. De ontbossing in de Cerrado is vandaag twee keer groter dan in het Amazonegebied.
4. De belangrijkste rivieren van Brazilië ontspringen en groeien in de Cerrado.
5. Het ondergrondse waterreservoir Guarani hangt voor zijn aanvoer van water af van gebieden in de Cerrado.
6. De regen en de rivieren in centraal Brazilië zijn van vitaal belang voor het energiesysteem van Brazilië.
7. 95 % van de Brazilianen hangen voor hun elektrische energie voor een groot deel af van het water dat van de Cerrado komt.
8. De biodiversiteit van de twee ecosystemen is uniek, zonder gelijke in de wereld.
9. Bedreigde soorten door de vernietiging van het Atlantisch Woud overleven in een groter aantal in de Cerrado.
10. Als de Cerrado en de Caatinga ten ondergaan, dan zijn de andere ecosystemen ook bedreigd.

(1) Ooit schreef ik een boek over de 28 jaar tussen 11 september 1973 en 11 september 2001. Over de rol van de Verenigde Staten in Latijns-Amerika en over zoveel meer. Titel: 'En toch... Een andere wereld is mogelijk. Porto Alegre: De basis in beweging.' Dabar-Luyten, Heeswijk, 2002.

(2) Andere websites: www.frutosdocerrado.com.br ; www.centraldocerrado.org.br

KAV: meer dan koken en creatief bezig zijn...

Tegen het einde van dit jaar lanceert KAV haar nieuw boek 'Vers natuurlijk' seizoensgebonden en duurzaam koken (De cover kon u alvast bewonderen op de voorkant van deze Wervelkrant). Wervel schreef hierin de COLUMNS. Ook werkte Wervel een vorming uit 'Wat krijgen we op ons bord? Over smaken en duurzame voeding' die in de verschillende KAV-afdelingen in Vlaanderen kan gekozen worden als activiteit voor de komende twee jaren. (zie hoger) Deze vorming kadert in de nieuwe campagne 'Jij springt eruit!'. Wervel en KAV 'netwerken'. Brenda Deny, directeur communicatie bij KAV stelt hieronder KAV kort voor.

KAV staat voor Christelijke Arbeiders Vrouwen. In hoeverre bepalen deze drie woorden de werking van de vereniging?

In onze nieuwe missie leggen we vooral de nadruk op 'rechtvaardigheid' en 'solidariteit'. Dit is de wijze waarop we christelijke waarden vormgeven in onze beweging. De missie of opdrachtverklaring van KAV ligt aan de basis van de werking:

- KAV is een vereniging van en voor vrouwen.
- KAV streeft naar gelijkberechtiging en zelfontplooiing van elke vrouw en ijvert voor een solidaire, duurzame en rechtvaardige wereld waarin elke vrouw, elke man, elk kind in vrijheid en verantwoordelijkheid kan leven en samenleven.
- KAV doet dit met een maatschappelijk geëngageerde blik, op een democratische manier, vanuit christelijke waarden en positioneert zich binnen de Christelijke Arbeidersbeweging.

KAV wil beweging maken. Dat doen jullie met: 'Jij springt eruit!' Waarom juist deze campagne?

KAV werkt elk werkjaar met een rode draad. 'Unieke en creatieve vrouwen' is de laatste die gepland stond in ons vijfjarig beleidsplan. De vorige ging over sociale zekerheid 'KAV netwerk'. Het jaar voordien stond dan weer in het teken van internationale solidariteit en bekommernis over vrouwen wereldwijd onder de noemer 'KAV wereldt'.

De slogan 'Jij springt eruit' illustreert onze rode draad rond unieke en creatieve vrouwen. We willen hiermee werken rond de kracht van creativiteit en de wijze waarop elke vrouw dat voor haarzelf invult. Elke vrouw is uniek, maar maakt toch deel uit van een gemeenschap waarin solidariteit met anderen centraal staat. Hiermee stimuleren we vrouwen om zich als individu solidair te engageren in de maatschappij.

Ons geplande aanbod en de communicatie naar onze leden is volledig opgebouwd rond deze thematiek.

Hoe worden vrijwilligers maximaal betrokken in de werking van KAV?

Door het democratisch beslissingsproces. Geëngageerde vrijwilligers maken en dragen onze organisatie. Onze deur staat open voor alle vrouwen, in het bijzonder voor vrouwen met minder kansen. In onze raad van bestuur zetelen enkel vrijwilligers die beslissen over de strategische keuzes die we maken. We hebben ook een ploeg afdelingsbegeleidsters die in de afdelingen de vrijwilligers steunen en vormen om initiatief te nemen en werk te maken van de beweging. Dat doen we aan de hand van georganiseerde doordachte communicatie via het ledenblad, de website en het bestuursblad, maar ook door overlegmomenten op streekniveau met de afdelingen.

De manier waarop voedsel geproduceerd wordt, is voor Wervel belangrijk. Leeft dat ook bij een vereniging als KAV? Of wordt dit door de organisatie op de agenda gezet?

Dat wordt voor een stuk naar voor geschoven, maar het leeft ook spontaan in onze basis. KAV heeft een lange historiek op vlak van koken. Al jarenlang doen we dit vanuit een bewustzijn van duurzaamheid. We stimuleren bijv. onze leden om steeds te koken met seizoensgebonden producten en moedigen hen aan om eerlijke producten in huis te halen. We werken ook samen met Fairtrade en Oxfam. Onze afdelingen doen hierin spontaan mee.

Ik lees op jullie website 'Rechtvaardigheid en solidariteit inspireren ons.' Kan je enkele voorbeelden geven? Ook Wervel staat voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw.

Ons rechtvaardigheidsgevoel situeert zich rond bekommernis voor de zwakkeren in de maatschappij. Als we ons inzetten voor vrouwen hebben we blijvende aandacht voor alleenstaande moeders, allochtone vrouwen en andere vrouwen met minder kansen. Elk jaar op de vrouwendag werken we met de krokusactie voor vrouwen buiten onze grenzen. Zo steunen we

Koken is creatief bezig zijn en tegelijkertijd genieten. De belangrijkste evolutie hierin zijn de bezorgdheid om het milieu en het duurzaam omspringen met wat ons gegeven is, rekening houdend met mensen die tewerkgesteld zijn in de landbouw wereldwijd. Voedsel en koken zijn niet de enige aandachtspunten op de KAV-agenda. We blijven ons inzetten voor maatschappelijke doelen en

formuleren belangrijke eisen naar beleidsmakers voor gelijke kansen tussen mannen en vrouwen. Zo stonden we vrijdag actie te voeren op het Martelaarsplein in Brussel. Er waren heel veel politici van verschillende partijen aanwezig. We overhandigden ons eisenpakket voor de verkiezingen aan o.a. Kathleen Van Brempt, Veerle Heeren en Kris Peeters. Alle info hierover op www.kav.be.

Interview: Veerle Devaere

Gezien: Meat the Truth

In deze documentaire over de invloed van vlees op het klimaat, presenteert Marianne Thieme in de stijl van 'An Inconvenient Truth' een ongemakkelijke waarheid voor Al Gore. Die liet in zijn Nobelprijswinnende documentaire een vertekend beeld zien van de oorzaken van klimaatopwarming, omdat hij de nadruk legde op de bijdrage van de transportsector. Deze staat in voor 13%, terwijl veeteelt voor 18% van de klimaatopwarming instaat, voornamelijk door methaan- en lachgas. Dat het in Nederland moeilijk is om deze boodschap te brengen, wordt duidelijk als je weet dat om hun veestapel te voeden, vier keer de oppervlakte van het eigen land elders nodig is om al het veevoer te produceren (voor Vlaanderen is dat slechts tweemaal). Er zijn dus grote economische belangen mee gemoeid, wat volgens een boer in de film de reden is dat Gore er niet over sprak: hij heeft zelf belangen in de vleesindustrie.

Deze boer werd veganist en stopte zijn bedrijf, nadat hij de waanzin van zijn intensieve productiemethoden had ingezien. Toch leeft het thema bij onze noorderburen: in 2006 slaagde de Partij voor de Dieren erin om een parlementaire vertegenwoordiging te

verzekeren en niet zo lang geleden maakte de Nederlandse overheid van vleesvermindering een prioriteit binnen duurzame ontwikkeling. De film overstijgt het demagogische en is wetenschappelijk beter onderbouwd dan Al Gore's prent. De film pakt uit met cijfers, maar vooral met een goede analyse over de impact van de vleesindustrie. Zo blijft soja uiteraard niet buiten beeld. Bovendien is er al heel wat debat door ontstaan in Nederland, wat op zich een verdienste is.

In België zijn er ook pogingen om het thema op de politieke agenda te brengen, bvb. onze campagne 'Denk globaal, Eet lokaal' waarin de soja-afdruk expliciet wordt opgenomen. Of EVA's campagne voor Donderdag Veggiedag, waar Gent en Hasselt nu mee aan de slag gaan. Voor Boerenbond blijft het taboe om de overconsumptie van vlees aan te raken, in Leuven werd de campagne door hen afgeblokt. Maar hoe geloofwaardig is de nieuwe slogan dan van Vanthemsche: 'Think global, eat local' als hij vlees, volgens hem toch een belangrijk onderdeel van een evenwichtige voeding, zo éézijdig bekijkt alsof het van bij ons zou zijn? In de

film vernemen we overigens nog dat eigen voedergewassen zoals gras, klaver en rogge, doordat ze dichter aansluiten bij het dieet van herkauwers, minder methaanuitstoot zouden veroorzaken.

Jeroen Watté

Gelezen: Gezichten van globalisering

Globalisering wordt wel voorgesteld als hét middel bij uitstek om welvaart voor iedereen te genereren. Het recept luidt: slecht de grenzen; maak geld en handel vrij; schaf beperkende regels af; privatiser water, elektriciteit en alle andere nutsvoorzieningen, en laat "de markt" zijn werk doen. Dan komt alles goed. In schril contrast hiermee staan de wereldwijde protesten, waarbij een heel andere globalisering wordt bepleit. "Gezichten van globalisering" wil inzicht geven in de zichtbare en minder zichtbare effecten die met de huidige vorm van globalisering samenhangen en laten zien dat het anders moet én anders kán. Dat een andere wereld mogelijk is. Een wereld die democratischer, duurzamer en socialer is.

"Gezichten van globalisering" bevat elf interviews met inspirerende mensen die vanuit eigen inzet en ervaringen antwoord proberen te geven op de schaduwkanten van

de huidige globalisering. Zij zoeken naar een globalisering van menselijkheid.

Enkele citaten:

"Natuurlijk moeten we proberen mensen iets te laten zien van hoe verschrikkelijk armoede is en hoe armoede werkt, maar we moeten vooral laten zien dat het anders kan en proberen iets meer door te geven van al die mooie menselijke energie die er is om problemen op te lossen."

Sylvia Borren

"Ik denk dat ontwikkelingssamenwerking deel uitmaakt van dezelfde gedachtegang die vroeger heeft geleid tot kolonisering en vandaag de dag tot globalisering. Het is de neiging om onze vorm van beschaving op te dringen aan de rest van de wereld."

Thierry Verhelst

John Habets &
Henk Gloudemans (Red.)
Uitgeverij: JAN VAN ARKEL i.s.m. Stichting
WereldDelen
ISBN 90-6224-460-2
160 pagina's
prijs: 9,50

Duurzaam Landbouwkamp VIII, September '09

Op de tijdslijn van de menselijke geschiedenis zien we hoe de eerste menselijke 'beschavingen' zich zo'n 10 000 jaar geleden ontwikkelden aan de oevers van Tigris en Eufraat. In dat Tweestromenland was de grond van nature vruchtbaar. Daar - in het huidige Irak - was landbouw mogelijk en groeide langzaam maar zeker de kiem van onze Europese beschaving. Laat je ogen dwalen, zie de eeuwen voorbijglijden. Met beschavingen die ontstaan en weer verdwijnen: Grieken, Romeinen, Turken, Kelten, ...: Allen hebben ze onze wijze van landbouw beïnvloed en zo een stempel gedrukt op wie we nu zijn..

Reis verder tot 2009, zoom in op West-Europa: zie de rode daken van onze huizen,

de grijze wegen, het donkergroen van bossen en natuurgebieden en het blauw van meren en rivieren. Maar vooral: zie de grote gele, oranje, rode en lichtgroene lappen grond: akkers en weilanden, met af en toe een grote spiegel, onze serres. Je ziet onze landbouw hier en nu, na vele duizenden jaren evolutie.

Op het achtste duurzame landbouwkamp van Wervel i.s.m. JNM (Jeugdbond voor Natuur en Milieu) bieden we je de kans om de jarenteller even op nul te zetten. Een week lang zullen we leven in het begin van een nieuwe beschaving; vooruitkijken, -denken en dromen over hoe de landbouw van de toekomst eruit zal/kan zien.

Landbouw: op welke grond? Wie heeft hem? Wie kan ze nog krijgen? Met welke energie? Is hightech de toekomst van de landbouw? Hoe kunnen landbouw, milieu en natuur elkaar versterken? Wat is het gezonde evenwicht tussen dierlijke en plantaardige eiwitten? Hoe groot zijn kleinschalig en grootschalig?

De antwoorden zoeken we op het land, Holland! Met name in de regio rond Wageningen, bekend van de landbouwuniversiteit en de vele experimentele landbouwbedrijven. We fietsen van bedrijf tot bedrijf en luisteren naar

het verhaal van boeren. We vragen hen de pieren uit hun hoofd. Op de hoeve waar we logeren, nodigen we sprekers uit, die ons helpen de maïskolf doorheen het maïsveld te zien.

Ben je tussen 18 en 30 jaar, heb je een nieuwsgierige en open geest en heb je zin om van het land te proeven, dan ben je hartstikke welkom op dit landbouwkamp van 31 augustus tot 6 september. Voorkennis is absoluut niet nodig! Wij bieden je een week vol geuren en kleuren van de toekomstige landbouw, overgoten met een onvervalste kampsfeer en in gezelschap van uiterst sympathieke Nederlandse leeftijdsgenoten (waardoor het aantal Werveldeelnemers beperkt is).

De kampprijs bedraagt 8 euro per nacht, 65 euro voor het volledige kamp.

Het vervoer naar Nederland moet je zelf organiseren (fiets op de trein). Heen-entertug zal je dit ongeveer 50 euro extra kosten.

Inschrijven kan door te mailen of bellen naar Jasper Wouters: jasperwouters2000@hotmail.com - 09 328 30 53

Verslag: Basisgroep Antwerpen op de Dobbelhoeve

Zondag 7 juni, verkiezingsdag. Op de Dobbelhoeve brachten we van 12 tot 17 uur nogmaals de quiz over vergeten groenten. De Dobbelhoeve organiseerde een pastamaaltijd. Iedereen die kwam eten passeerde bij ons, een zestigtal heeft aan de quiz meegedaan. De quiz bestond uit een assortiment groenten en kruiden (met uiteraard enkele moeilijke erbij). De vrijwilligers hebben de mensen wel geholpen bij het invullen, zo kwam je meteen in gesprek en dat is toch de bedoeling.

Iemand uit Schoten heeft het groetepakket gewonnen. Het bleek een medewerker van de Dodoenstuin in Schilde te zijn, en was erg blij met het pakket. Hij zou bij elke knabbel aan ons denken!

Op de Dobbelhoeve is een goede samenwerking altijd verzekerd. Er komen veel bewuste mensen, maar ook daar is het belangrijk om als wervel regelmatig aanwezig te zijn en onze campagne "Denk globaal, eet lokaal" onder de aandacht te brengen.

Nog een welgemeend DANKJEWEL aan Pierre, Peter, Cis en Marijse voor de hulp op deze toch wel moeilijke dag!

Verslag : Maria Van Eyndhoven

En ? ... ooit al nagedacht
over **sparen** bij Triodos Bank

Triodos Bank
de duurzame bank

Geef gerust een seintje !

Paul Pals afgev. agent
CBFA 101327 cB 055/425692
Nieuwpoort 4, 9660 Brakel
pals.opdebeek@scarlet.be

- biologische vleespakketten van eigen fokkerij voor puur natuur rundvlees
- natuurrhoning en honingkaarsen,
- allerhande honingprodukten
- boerderij borduringen, droog-creaties en allerhande Bio-boerderij-producten
- eieren, groenten en fruit

**Biologische Zorgboerderij
De Boere Zakdoek**

Nispenseweg 87
4709 RR Nispen
(N-Brabant, Nederland)
Tel: 0031- 165-365137
Fax: 0031-165-364127

openingsuren: van maandag t/m
zaterdag van 13.00 tot 16.30 uur

Brussel gestript

Agenda

18 juni	Opening MundoB, waar Wervel gehuisvest is: www.mundob.be
1 juli	Themagroep landbouwbeleid
2 juli	Redactieraad Werveluitgaven
5 juli	Vrijwilligersverwendag "Brussel gestript" met o.a. onthaal in het nieuwe gebouw Mundo B. Inlichtingen en inschrijving: katrien@wervel.be
23 juli	Percy Schmeiser in 's Hertogenbosch i.v.m. ggo's, www.ggo-vrij.be
27 juli	Natlandhoeve te Zepperen: ggo-actiedag, www.genfrei-gehen.de
30 juli	Slotmanifestatie genfrei-gehen aan het Europees Parlement in Brussel
18 augustus	Wervel met Denk & Eet op de Vliebergh-Sencie Leergangen universiteit Leuven
27 augustus	Verzending nieuwe Wervelkrant in Mundo B
30 augustus	Wereldfeest in Bokrijk
20 september	'Het platteland leeft' op De Zonnekouter in Machelen-aan-de-Leie
27 september	'Het platteland leeft' in 't Gebroek te Zutendaal
16-18 oktober	Planningsweekend te Gors-op-Leeuw

Over de meeste activiteiten kan u meer informatie in deze Wervelkrant vinden. Extra data van basis- en andere groepen, wendt u tot info@wervel.be of 02/893 09 60

